

nejši način, kako zaprečiti skoro vsako človeško nakaznost. Ta način je pa vsekako naloga občne ljudske in državne pedagogike.

Fr. Gabršek.

Zgodovina pedagogije.

(Dalje.)

Kakor posebnega pospešitelja katoliškega šolstva omenjamo tukaj še sv. Karola Boromejskega (l. 1538—1584), škofa Milanskega. V prvi provincijalni sinodi je že izdal dekret, s katerim se je nalagalo vsem župnikom, da zbirajo okoli sebe otroke svojih župnij, ter jih poučujejo v sv. veri. Razen tega je ustanovil „društvo za šole krščanskega nauka“. Ko je bila v Milanu kuga, utemeljil je zavod za mnogobrojne ženske sirote; upravo tega zavoda izročil je Uršulinkam. Na dalje je povzdignil mnoge više vzgojne in učne zavode, kakor „Collegium Borromaeum“ za siromašne vseučiliščne slušatelje, osobito teologe, potem več deških semenišč ter veliko semenišče v Milanu in naposled učeno društvo ali akademijo, v kateri so se shajali najbolj učeni možje duhovnega in posvetnega stanú, da so razpravljali razna znanstvena, posebno teologijska in filozofska vprašanja.

III. Realizem.

Humanistiško gibanje je bilo toliko vzbudilo ljubav k starim klasikom, da se v petnajstem in šestnajstem stoletju v višjih šolah tako rekoč nič družega ni gojilo, kakor književno blagó starih Grkov in Rimljanov. Izurjenost v ciceronskem govoru smatrali so za dovršenost znanstvene izobraženosti. Národní jezik so po vsem zanemarili in prav potlačili. Glavni predmet učenja jim je bila latinska gramatika in retorika. Še celó pouk v veri podredili so vajam v latinskem govoru, ker so se latinske katekizme na pamet učili. Učec stare klasike niso marali toliko za njihov zadržaj, kolikor za krasoto oblike; udali so se bili torej pustemu formalizmu. V pouku je tedaj vladal verbalizem (besedje), ker so se gojile samo besede, dočim so se stvari po vsem zane-marjale. Še vaje v mišljenju ali dialektiki, s katerimi so se školastiki toliko bavili, opustili so skoro popolnoma. V poedinih šolah so se učili res neki realni predmeti, a ne z lastnim opazovanjem, nego iz starih piscev (Aristotela, Evklida in dr.), a to je prosti verbalni realizem, ki je skoro pogubnejši od samega verbalizma.

Tudi v nižjih šolah niso bili povoljni odnošaji, marveč one so bile še bolj zane-marjene zavoľjo nesposobnosti učiteljev. Največ so poučevali v njih cerkveni slugi. Običajno so to bili rokodelci, ki so tudi v šolski službi nadaljevali svoje rokodelstvo. Šolsko službo smatrali so kot izvanredno in podrejeno cerkveni. Samo po mestih imeli so sposobnih učiteljev, pa s tako slabo plačo, da so se poleg te morali baviti še z drugim poslom, osobito s pisarenjem, godbo, krčmarstvom itd. Razen katekizma in petja učilo se je samo čitanje in pisanje, a po nekod tudi računstvo, a to vse le mehanično. Disciplina je bila kruta in stroga. Običajna vzgojna sredstva so bile telesne kazni, zasmehevanje in psovke. Proti temu toliko mučnemu, a vendar malo koristnemu poučevanju uprli so se najprvo Francozi: Rabelais, Ram i Montaigne, a za temi Anglež Baco Verulamski. Potrebno je torej, da se z njihovimi načeli seznanimo.

Franjo Rabelais (l. 1483—1553.) je bil duhovnik in nekaj časa profesor medicine na vseučilišči v Montpellieru. Napisal je mnogo medicinskih in satiriških del, a najznamenitejše je satiriški roman: „Življenje ogromnega orijaka Gargantue in njegovega veleslavnega in razsvetlenega sina Pantagruela“. V tem delu religijsko-politiškega zadržaja razvil je tudi svoje pedagogijske misli. V njem šiba tedanji način vzgojevanja.

Pred vsem priporoča telo gleštati, kot glavni pogoj duševnemu razvitku. Učevni predmeti naj bodo religija, jeziki in realije (povest, zemljepis, astronomija, geometrija, aritmetika, prirodopis in antropologija). Poučevanje naj se olajša s prikladno metodo, posebno z nazornim predočevanjem. Z učenci je treba blago in človeško postopati. Glavna svrha pouku je, da se učenci priučé samostojno misliti ter da se pripravijo za praktično življenje. Peter Ram (l. 1515—1572.) je bil kraljevski rektor na Francoskem kolegiju v Parizu. Bil je velik protivnik slepemu zaupanju v Aristotela in druge stare pisce. Že v svojej disputaciji, s katero je položil izpit za magistra, pravi, da je vse zmota, kar je učil Aristotel. Kasneje je isto trdil v posebnem znanstvenem delu, radi česar so ga preganjali univerzitetni školastiki. Ram je prvi naglaševal, da se je pri znanstvenem delu najprej naslanjati na naravo in lastno izkustvo. Narave se je treba držati. Umetnost ima učiti edino to, kako bi se narava uporabljevala.

Mihael Montaigne (l. 1533—1592.) bavil se je z znanostjo in s potovanjem. Nekaj časa je bil svétnik v parlamentu in dvakrat načelnik mesta Bourdeaux. Najznamenitejše njegovo delo je zbirka razprav o raznih socialno-politiških vprašanjih pod imenom „Essais“, v kateri je razvil tudi svoje pedagojske nazore. Ostro in ironijsko je obsodil tedanje „pedantstvo“ o vzgoji in pouku, a največ se je protivil učenju praznih besed. Ni treba se toliko baviti z besedami, marveč z njihovim pomenom in zadržajem. Ako si je vzgojenec pribavil dovoljno zalogo stvarnega znanja, dojdejo mu besede same od sebe. Znati na pamet še ni znati. Uspeh pouka ne gre torej ceniti po moči spomina in zapamtovanja, marveč po moči učencá, da je dovolj spreten in sposoben, razumevati in presojevati, in potem, da ume, svoje znanje ugodno porabiti. Po tem takem ga je nakloniti, da sam razmotrava, izpituje, misli, preiskuje in sodi. Vsekako je treba igranje učiti, a ne sistematično, in to brez pravil, gramatike, šibe in solz. Glavna zahteva praktičnega izobraženja je znanje materinskega jezika, pa tudi jezika sosednih národov. S povestnico si imajo gojenci spoznati z velikimi možmi v najboljših časih, a ni potrebno, da se jim ubijajo števila in imena, marveč značaji. Pred vsem pa je treba, da se vzgojenec nauči spoznavati samega sebe, dobro živeti in dobro umreti. Ni dosta krepiti samo dušo, ampak treba jačiti tudi telo, ter privaditi učence, da prenašajo tudi bolečine in trpé pomanjkanje. Matere niso sposobne, vzgojevati same duh in telo otroški. Moč presojevanja jim je preslaba, ne morejo izbrati in z vso odločnostjo izpeljati to, kar je potrebno. Naravska ljubezen, kateri se po navadi daje preveč velika vrednost, ne pozná umnih razlogov in je v svojih nasledkih veči del škodljiva. Bolje bi bilo, da se vzgoja otrok pripusti slučaju in dobri sreči, nego da se materam izročí; a najbolje bi pa bilo, da vzame država vso vzgojo v roko, kakor je bilo v Šparti in Kreti.

Franjo Baco Verulamski (l. 1561—1626.) eden največih učenjakov vseh časov, bil je nekaj časa državni kancelar, pa je radi nepoštenih činov izgubil to čast. Napisal je mnogo učenih del; on je pravi zasnovatelj realizma, t. j. onega filozofskega sestava, kateri ima za temeljno načelo, da se pravo spoznanje zida na to, v koliko smo pridrli v same vzroke stvari. Baco je filozofijo rešil pustega umevanja (spekulacije) ter jo napotil na polje izkustva (empirije). Pojmi, ki se ne jemljejo iz izkustva ali iz narave stvari same, so ideali, kateri motijo človeški um in mu naravo zakrivajo. Oni podajajo samo znanje besed, a ne znanje stvari. Besede nam pa ne kažejo stvari, ampak samo to, kar besede značijo. Zavaljo tega je treba naravi v oči zreti in učiti se je. Temeljito poznavanje prirode se naslanja na poskuse (experimente). Baco pa odvrča od puhlega realizma, rekoč: Delavci v znanostih so empiriči ali dogmatiki. Empiriči zbirajo kakor mravlje, kar jim treba. Racionalisti predejo kakor pajek niti iz sebe. Čebela je v sredini. Ona jemlje gradivo iz vrtnega in poljskega cvetja, pa ga z lastno

možjo prebavlja in predeluje. Po tem se ravná tudi umetno filozofsko delovanje. Ono ne izvira iz same delavnosti duha, niti ne gromadi prosto gradivo iz narave in poskusov, ampak ga z razumom pretvarja in upodoblja. Za pouk priporoča Baco genetiško metodo, po kateri učitelj svoje učence vpeljuje v znanost po tisti poti, po kateri je sam do znanosti prišel. Po tem potu se nauki presajajo v dušo otrok, kakor da bi bili z njimi vzrastli. Načela, katera je Baco razvil v filozofiji, trudili so se v pedagogijo jih prenesti Bolfenk Ratke, Ivan Komenski in Ivan Loke, kar jim je tudi uspešno od rok šlo, kakor bodemo v sledečem videli.

IV. Bolfenk Ratke.

Bolfenk Ratke je bil l. 1571. rojen v provinciji Holstein. Izučivši filozofijo in teologijo v Rostoku, mudil se je več let na Holandskem in Angleškem, kjer se je učil Baco-novih spisov, matematike in starih jezikov (grškega, hebrejskega in arabskega). Mnogo pomanjkljivosti v takratnih šolah naklonile so ga, da je premišljeval o tem, kako bi se enostavnejše in lažje poučevalo. Zategadel je predložil nemškemu državnemu zboru v Frankfurtu (l. 1612.) spomenico, v kateri je obetal, da hoče pokazati, kako bi se mogli jeziki v kratkem času lahko naučiti in razširiti, potem, kako bi se mogla osnovati šola, ki bi učila in širila vse znanosti in umetnosti, in naposled to, kako bi se v nemškem cesarstvu mogel uvesti in vzdržati eden jezik, ena vera in ena vlada. S to spomenico je dosegel vsaj nekaj pri posameznih členih nemškega zbora, ki so mu pomogli z novci, drugi s priporočilom. Vladajoča vojvodinja Weimarska Doroteja zaupala mu je svoje sestre v pouk. Po njeni smrti urejeval je Ratke šole mesta Avgsburga, pa brez uspeha. Mudil se je potem v raznih mestih Nemčije in Švice, dokler ga ni knez Ljudovit Anhalt-Köthenski pozval v Köthen. To ustanovljeno šolo za dečke in deklice uredil je Ratke po svojih nazorih. Sam knez izdal je ustanove za te šole, pa osnoval tudi tiskarno, da so se mogle prirediti po novi metodi potrebne učne in pomočne knjige. Ratke je zbral okoli sebe najnadarjeneje učitelje ter jih vpeljal v svojo metodo, toda s pogojem, da je brez njegovega dovoljenja nikomur ne odkrijejo in da nikjer drugod po njej ne učijo. Pa skoro so se pokazali veliki nedostatki v Ratkejevem delovanju. Pred vsem ni znal svojih misli praktično izvesti. Vrh tega je bil sebičen in nesnosljiv ter je odbijal od sebe svoje sodelavce. Naposled se je še kot odločen privrženec luteranstva sprl s köthenskim duhovništvom in meščanstvom, ki je pripadalo k reformovanim.

Ker ga ni knez v njegovi samovolji podpiral, začel se je groziti, da bo zapustil Köthen. Na to je še prišel v zapor, iz katerega ga je knez čez osem mesecev izpustil, a moral je s posebnim pismom priznati, da je več obečal, nego je storiti mogel. Zdaj se je mudil pri svoji zagovornici knjeginji Rudolstadtski Ani Sofiji, ki je njegove predloge o reformi pouka priporočila švedskemu kancelarju Oksenstjerni. A tudi tukaj jih ni mogel izvesti, kajti l. 1635. doletí ga že smrt.

Glavna pedagogijska načela Ratke-va so v spomenici, katero je bil 1618. l. izročil Köthenskemu knezu, in v spisu njegovega pristaša Rheni-ja. Glasé se: Pouk ima biti splošen; nikdo se ne more izključiti od njega, tako, da se vsak naučí vsaj čitati in pisati.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

Jožef Bevk r. 4. marc. 1811 v Sorici, mašnik 1839, služil v Fari pri Kostelu, na Vačah, na Križni Gori, župnik v Šentjurgu pri Svibnem u. 19. dec. 1860. Marljiv